

ПІДДУБНИЙ Д. І.,

старший викладач кафедри

правознавства та фінансів

*(Полтавський інститут економіки**і права Відкритого міжнародного**університету розвитку людини**«Україна»)*

Стаття поширюється на умовах

ліцензії CC BY 4.0

УДК 347.965.42

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.4.1.29>

КУЛЬТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ

Вступ. Світовий досвід доводить, що медіація посідає провідне місце серед альтернативних способів вирішення спорів, однак в Україні цей інститут лише набуває інституційної та культурної легітиматії. У контексті євроінтеграції та трансформації правової системи особливого значення набуває комплексний аналіз соціокультурних чинників, що визначають сприйняття, прийнятність і практичну ефективність медіації в Україні.

Метою статті є виявлення та дослідження соціокультурних чинників становлення медіації за допомогою моделі «культурні норми – нормативно-правове середовище – очікувана ефективність», а також дослідження особливостей впливу цих детермінантів на впровадження цього соціального та правового інституту в Україні.

Методи. Для дослідження застосовано діалектичний, порівняльно-правовий, формально-логічний використаний методи та соціокультурний аналіз.

Огляд літератури. Культурну зумовленість медіації досліджували К. Обучі, О. Фукушіма та Дж. Т. Тедескі, які пов'язують вибір тактик управління конфліктом із ціннісними орієнтаціями сторін. Дж. А. Волл, Дж. Б. Старк і Р. Л. Стендіфер запропонували структурну модель медіації, що інтегрує соціальні, правові й психологічні чинники. У мультикультурному контексті ефективність процедури розкрили Л. Н. Мейган та Дж. М. Махан. В українській науковій традиції культурний вимір медіації лише формується, однак дослідження О. Спектор, Т. Подковенко, О. Кармази, Н. Сидоренко та Т. Кисельової уже підкреслюють необхідність урахування цього чинника під час правової трансформації.

Результати і висновки. Дослідження підтвердило три ключові закономірності. Готовність сторін приймати медіацію формується під впливом соціальних норм, нормативно-правового середовища та очікуваної вигоди для всіх учасників. Вибір медіації рідко є суто раціональним, але він залежить від нормативно-ціннісних установок суспільства та інституційної культури правозастосування. Ефективне впровадження медіації потребує збалансованої взаємодії між культурними очікуваннями, чітким правовим регулюванням та демонстрацією реальних переваг процедури.

В українському контексті довіра до медіації визначається культурною легітимністю посередника, фрагментарністю нормативного поля та заниженими очікуваннями ефективності процедури медіації.

Ключові слова: медіація; соціокультурні чинники; культурна легітимність; альтернативне вирішення спорів; правова трансформація.

Piddubnyi D. I. Cultural determinants of the use of mediation

Introduction. Global experience demonstrates that mediation holds a leading position among alternative dispute-resolution mechanisms; however, in Ukraine, this institution is only beginning to acquire institutional and cultural legitimacy. Within the context of European integration and the ongoing transformation of national legal systems, a comprehensive analysis of the sociocultural determinants shaping the perception, acceptability, and practical effectiveness of mediation is of particular significance.

Aim. This article seeks to identify and analyze the sociocultural factors underpinning the development of mediation through the analytical triad “cultural norms – regulatory environment – expected effectiveness,” and to elucidate how these determinants influence the introduction of this social and legal institution in Ukraine.

Methods. The research employs a dialectical approach, comparative-legal and formal-logical methods, and sociocultural analysis.

Literature review. The cultural conditioning of mediation has been examined by K. Ohbuchi, O. Fukushima, and J. T. Tedeschi, who link the choice of conflict-management tactics to the value orientations of the parties. J. A. Wall, J. B. Stark, and R. L. Standifer have proposed a structural model of mediation integrating social, legal, and psychological factors. In multicultural settings, the effectiveness of the procedure has been explored by L. N. Mahan and J. M. Mahuna. Within Ukrainian scholarship, the cultural dimension of mediation is still nascent, yet studies by O. Spektor, T. Podkovenko, O. Karmaza, N. Sydorenko, and T. Kyseliova already emphasize the need to account for this factor during legal transformation.

Results and conclusions. The study confirms three fundamental regularities. First, the parties’ willingness to engage in mediation is shaped by social norms, the regulatory environment, and anticipated benefits for all participants. Second, although the choice of mediation is seldom purely rational, it is conditioned by society’s normative-value orientations and the institutional culture of law enforcement. Third, the effective implementation of mediation requires a balanced interplay among cultural expectations, clear legal regulation, and demonstrable practical advantages. In the Ukrainian context, trust in mediation is determined by the cultural legitimacy of the mediator, the fragmented regulatory framework, and parties’ modest expectations regarding the procedure’s effectiveness.

Key words: *mediation; sociocultural factors; cultural legitimacy; alternative dispute resolution; legal transformation.*

Вступ. У сучасних правових системах медіація постає не лише як ефективний інструмент альтернативного вирішення спорів, але й як складний соціально-правовий феномен, що потребує глибокого переосмислення в площині міждисциплінарного аналізу. Її активне запровадження супроводжується фундаментальною зміною юридичної парадигми: від традиційного, переважно змагального правосуддя, до більш гнучких моделей, що ставлять за мету не лише формальне встановлення переможців і переможених, але й збереження соціальних зв’язків, відновлення ефективної комунікації між сторонами конфлікту та всебічне врахування їхніх різноманітних інтересів.

Водночас ефективність і темпи поширення медіації значною мірою залежать від цілого комплексу контекстуальних чинників, серед яких особливої ваги набувають глибоко вкорінені культурні та специфічні правові особливості кожної окремої юрисдикції.

В Україні відбувається зміна підходів до вирішення спорів: від адміністративно-патерналістської моделі поступово переходять до гнучкіших, партнерських та консенсусних практик. Впровадження медіації в Україні розглядається як явище правової акультурації, тобто інтеграція однієї правової системи до іншої [1, с. 137].

Питання культурної обумовленості медіації вже тривалий час перебуває в центрі уваги дослідників. Значний внесок у теоретичне осмислення цієї проблематики зробили Казуо Обучі (Kazuo Ohbuchi), Осаму Фукушіма (Osamu Fukushima), Джеймс Т. Тедескі (James T. Tedeschi), Кен-Ічі Обучі (Ken-Ichi Ohbuchi), які досліджували ціннісну зумовленість вибору тактик управління конфліктом [2]. Важливі емпіричні спостереження були також запропоновані Джеймсом А. Уоллом молодшим, (James A. Wall), Джоном Б. Старком (John B. Stark) та Ретою Л. Стендафер (Rhetta L. Standifer), які створили структурну модель медіації з акцентом на соціальні, правові та психологічні чинники [3]. У міждисциплінарному аспекті помітною є праця Лори Н. Меєн (Laura N. Mahan) та Джошуа М. Махана (Joshua M. Mahana), що аналізує ефективність медіації в мультикультурних середовищах [4]. В Україні ж це питання залишається відносно новим напрямом досліджень, хоча окремі автори, зокрема О. Спектор [1], Т. Подковенко [5, 6], О. Кармаза [7], Н. Сидоренко [8], Т. Кисельова [9] та інші вже привертють увагу до необхідності урахування культурного чинника у впровадженні медіації як частини правової трансформації.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне виявлення, систематизація та критичне осмислення соціокультурних чинників становлення й функціонування медіації в Україні через модель «культурні норми – нормативно-правове середовище – очікувана ефективність». Дослідження спрямоване на ідентифікацію домінантних ціннісно-нормативних установок, що визначають суспільну готовність до медіації, аналіз відповідності чинного національного законодавства світовому досвіду та виявлення наявних прогалин, оцінку очікуваних практичних вигод для сторін конфлікту і третіх суб'єктів, а також з'ясування механізму взаємодії зазначених чинників у процесі інституціоналізації медіації. На підставі зібраних емпіричних даних стаття покликана сформулювати рекомендації щодо оптимізації впровадження цього соціально-правового інституту в умовах правової системи України.

Результати дослідження. Культурні коди, що історично формувалися в суспільстві, безпосередньо впливають на уявлення про прийнятність та бажаність звернення до медіації як способу врегулювання конфліктів. Ці уявлення формуються через призму існуючої системи соціального престижу, усталених традицій і авторитетів, а також домінуючої в суспільстві концепції справедливості [2]. Це особливо відчутно в тих суспільствах, де правова свідомість протягом тривалого часу формувалася в умовах ієрархічного, часто репресивного правозастосування, що обмежувало можливості для горизонтальних форм взаємодії.

Україна є саме такою юрисдикцією, де вітчизняна культура правового вирішення спорів перебуває у складній перехідній фазі. Від історично домінуючих патерналістської та адміністративної логіки, яка передбачала вертикальне вирішення конфліктів, суспільство поступово переходить до пошуку більш гнучких, горизонтальних і консенсусних форматів. У цьому складному контексті особливої актуальності набуває глибоке та всебічне дослідження ключових детермінантів розвитку медіації, з урахуванням як класичних теоретичних підходів, так і сучасних міжкультурних теорій, включаючи важливу концепцію культурної ефективності медіації. Розуміння цих детермінантів є необхідною умовою для успішної адаптації та інтеграції медіації в українську правову систему.

Мотивація третіх сторін та сторін конфлікту долучатися до медіаційного процесу та звертатися за сторонньою допомогою, визначається соціальними нормами, у тому числі правовими, а також очікуваними вигодами від процедури [3, с. 373]. У загальному вигляді медіація виникає внаслідок взаємної готовності сторін до діалогу за участі третьої нейтральної особи. Проте така готовність рідко є результатом суто раціонального вибору. Її формування значною мірою залежить від нормативно-ціннісних уявлень суспільства, інституційної культури правозастосування, а також оцінки практичних переваг відповідної процедури. Як зазначають Джеймс А. Уолл молодший, (James A. Wall), Джон Б. Старк (John B. Stark) та Рета Л. Стендафер (Rhetta L. Standifer) у своїй роботі Медіація: сучасний огляд і розвиток теорії (Mediation: A current review and theory development), потреба у медіації та її застосування у кожному суспільстві постає внаслідок взаємодії трьох чинників: соціальних норм, законодавчого середовища та очікуваної вигоди для всіх сторін [3, с. 371–372].

Автори цілком обґрунтовано наголошують на міждисциплінарному характері медіації та її тісній залежності від контексту. На підставі цього виокремлюють три ключові аналітичні виміри, що визначають готовність сторін до участі в медіаційному процесі та ефективність його впровадження: соціокультурні норми, нормативно-правове оформлення та очікувана інструментальна ефективність [3, с. 373]. Така класифікація дозволяє розглядати медіацію не як універсальну процедуру, а як інструмент, гнучкість і адаптивність якого критично залежать від середовища його впровадження. На думку автора, ці три змінні є критично важливими для того, щоби зрозуміти складність її впровадження зокрема в Україні.

По-перше, варто звернути увагу на соціокультурну легітимацію медіації. Загалом, у рамках колективістських культур (наприклад, країни Східної Азії) медіація сприймається як інструмент підтримання соціальної рівноваги. Її застосування не є альтернативою суду в сучасному сенсі, а історично закорінене у практиках розв'язання конфліктів через авторитет громади чи старійшин. Як зазначає Т. Кисельова, у сучасних африканських, ісламських, китайських та японських суспільствах, на відміну від західної традиції, основними засобами вирішення конфліктів залишаються позасудові форми примирення, тоді як звернення до суду розглядається як вторинний, альтернативний механізм [9, с. 226]. Це підтверджується також у праці *Культурні цінності в управлінні конфліктами: цільова орієнтація, досягнення мети та тактичне рішення (Cultural Values in Conflict Management: Goal Orientation, Goal Attainment, and Tactical Decision)*, де автори на основі емпіричного дослідження демонструють, що домінантні культурні цінності безпосередньо впливають на орієнтацію сторін у конфлікті, тип бажаного результату та вибір тактичних рішень [2]. У колективістських культурах, наприклад, Японії, які віддають перевагу гармонії у міжособистісних відносинах, учасники схильні уникати прямих конфронтацій, натомість виявляють готовність до компромісів і адаптаційної поведінки задля збереження взаємоповаги та “обличчя” опонента. Такий підхід знижує ймовірність ескалації конфлікту та створює передумови для фасилітативної або трансформативної медіації. Водночас, причини формування норм і законів, що заохочують медіацію, є настільки складними та багатовимірними, що побудовані на них теорії й прогнози часто не підтверджуються на практиці. Скажімо, цілком логічно припустити, що корейські звичаї, які спонукають сторони конфлікту звертатися по медіацію, а третіх осіб – виступати посередниками, походять із конфуціанської традиції, зосередженої на гармонії [10, с. 27]. Водночас не менш переконливим поясненням може бути те, що ці звичаї виникли через взаємозалежність аграрного суспільства Кореї або історичну обмеженість доступу до судової системи [3, с. 373].

На противагу цьому, в індивідуалістичних культурах, наприклад, США, конфлікт частіше розглядається як змагальний процес досягнення справедливості, що легітимізує застосування прямих, навіть агресивних тактик, зокрема конкуренції, тиску, аргументації. У таких контекстах медіація потребує інших засобів мотивації сторін до діалогу, зокрема – через акцент на вигодах та контролі над результатом [2].

Таким чином, культурний контекст впливає не лише на готовність сторін скористатися медіацією, а й на характер їхньої взаємодії в процесі, що об'єктивно вимагає адаптації медіаційних моделей до специфіки локальних ціннісно-нормативних установок. У західних суспільствах, куди тяжіє Україна, з переважанням індивідуалістичної орієнтації і змагального правосуддя, медіація потребує формалізації та стандартизації, що, у свою чергу, може суперечити гнучкому й неформальному характеру процедури.

На думку автора, формування інституту медіації в Україні ускладнюється одночасним існуванням двох відмінних парадигм врегулювання конфліктів. Перша ґрунтується на традиційній практиці звернення до авторитетних посередників: священників, старост або осіб, які користуються значною довірою та повагою у суспільстві. Друга, успадкована з радянської правової системи, передбачає переконання, що єдиним легітимним способом вирішення спорів є адміністративний або судовий розгляд. Порівняння цих моделей дає змогу краще усвідомити виклики впровадження медіації у країнах із перехідними правовими культурами. Унаслідок такої подвійності частина суспільства сприймає медіацію як надто

складний та формалізований інструмент, тоді як інші вбачають у ній ненадійний та нелегітимний засіб. Саме ця амбівалентність, на переконання автора, істотно стримує поширення медіації в Україні та її визнання як повноцінного методу врегулювання конфліктів.

По-друге, не менш важливим чинником є нормативно-правові рамки як чинник детермінації застосування медіації [3, с. 371–372]. У великій мірі саме правове середовище створює або розширює можливості для інституціоналізації медіації. На переконання дослідників, надмірна нормативна деталізація здатна обмежити зазначені переваги й фактично звести нанівець потенціал процедури [6, с. 466]. Показовим у цьому контексті є зміст чинних нормативно-правових актів, що регулюють медіацію: переважно вони мають рамковий, рекомендаційний характер, залишаючи державам достатній простір для самостійного формування правових засад її застосування. У юрисдикціях, де існує чітке нормативне врегулювання, інститут медіації активно інтегрується в правозастосування [11, с. 180–181]. Водночас імперативне впровадження без відповідної соціокультурної підтримки може знецінити саму процедуру.

На думку автора, в Україні, попри ухвалення базового Закону «Про медіацію» [12] у 2021 році, законодавча система поки не забезпечує комплексного і чіткого механізму застосування медіації в різних галузях права. Нормативне поле залишається фрагментарним: хоча сам закон визначає основні принципи процедури, він не інтегрований повноцінно у процесуальне законодавство – ані у цивільне, ані у господарське, адміністративне чи кримінальне судочинство. Це означає, що судді, адвокати та інші практики часто не мають чітких вказівок, коли й як вони можуть або мають рекомендувати чи застосовувати медіацію. Окрему проблему становить практична реалізація. В Україні немає затверджених державних стандартів або сертифікаційних вимог до медіаторів, як і єдиної методології підготовки кадрів. Суди не забезпечені інституційною підтримкою: бракує чітких інструкцій для суддів щодо медіабельності справ, не ведеться належна статистика, не створено механізмів моніторингу та оцінювання результатів.

Усе це разом створює ситуацію, коли медіація існує номінально, але не виконує системної ролі в правовій системі. Відсутність інституційного підґрунтя, недостатня підтримка з боку держави та правової спільноти, а також фрагментарність нормативної бази залишають медіацію на периферії правозастосування.

Як влучно зазначає Т. Подковенко, у глобальному вимірі медіація належить до найпоширеніших способів розв'язання спорів, проте в нашому суспільстві її досі сприймають із певною обережністю та скепсисом [5, с. 14]. Сприйняття медіації в Україні тісно пов'язане з відсутністю правової довіри, оскільки громадяни не очікують реального ефекту від альтернативних суду процедур. Відтак, нормативне закріплення повинне ґрунтуватися не лише на адаптації зарубіжного досвіду, але й на урахуванні специфіки вітчизняної культури, у тому числі і правової.

Третім культурним детермінантом медіації є очікувана ефективність як соціально-психологічний маркер [3, 373]. Очікування сторін конфлікту відіграють вирішальну роль у виборі того чи іншого способу його розв'язання. Як зазначається у дослідженні Медіація: сучасний огляд і розвиток теорії (Mediation: A Current Review and Theory Development), відповідно до теорії очікуваної вигоди (expectancy theory), сторони погоджуються на участь у медіації лише тоді, коли очікують, що результати цієї процедури будуть вигіднішими або принаймні менш ризикованими, ніж альтернативи: судовий розгляд чи відкрите протистояння [3, с. 371–372]. Важливо підкреслити, що йдеться не лише про матеріальні вигоди (час, кошти), а й про соціальні, психологічні й репутаційні наслідки.

Механізм очікуваної вигоди залежить не тільки від логіки раціонального вибору, а й від впливу зовнішніх чинників: репутації медіатора, культури правового спілкування, інституційної підтримки та суспільного досвіду [4]. Наприклад, якщо у певному соціумі не сформовано уявлення про медіацію як про дієвий правовий інструмент, очікування її ефективності залишатимуться низькими. Навіть попри наявність формальних можливостей її використання. З іншого боку, позитивні приклади успішних медіаційних кейсів, підтримка з боку судової влади та освітні програми підвищують очікування щодо результативності процедури.

У цьому контексті очікування не є фіксованими. Вони змінюються під впливом особистого досвіду, професійних контактів, норм спільноти та правових трендів. У країнах з високим рівнем довіри до неформальних процедур (наприклад, у частині азійських культур) очікувана вигода від медіації апіорі вища, ніж у суспільствах із жорсткою правовою ієрархією [2]. Тому ефективність впровадження медіації як інституту безпосередньо пов'язана з цілеспрямованим формуванням позитивних очікувань: через освіту, інформування, демонстрацію успішності, стандартизацію практики та підвищення престижу посередника [13, с. 18–19]. У протилежному випадку навіть добре виписані законодавчі норми не трансформуються у реальну правову практику.

В українському контексті це означає, що сторони обиратимуть медіацію лише тоді, коли вона забезпечить відновлення довіри, збереження репутації, економію ресурсів і прогнозованість результату. Проте, як показують дослідження, очікування щодо ефективності медіації значною мірою формуються під впливом культурної моделі, яка домінує в тій чи іншій спільноті [4]. У спільнотах, де посередник – староста, релігійний лідер чи інша шанована особа – має традиційно високий суспільний авторитет, його участь у врегулюванні конфлікту зміцнює довіру до процедури та підвищує ймовірність сприйняття досягнутого результату як справедливого. За таких обставин легітимність медіації постає природною та соціально обґрунтованою. Натомість у суспільствах, де сформувалася недовіра до неформальних механізмів урегулювання спорів або утвердилася переконаність у виключній компетенції державних інституцій, зокрема судів, посередник не володіє належною суспільною вагою. Відповідно рішення, вироблене в межах медіації, може розглядатися як сумнівне чи навіть необов'язкове для виконання. Отже, культурна легітимність посередника є ключовою передумовою довіри до самої процедури медіації.

Таким чином, очікувана ефективність є не лише результатом раціонального вибору, а й відображенням культурних уявлень про справедливість, гідність і прийнятну поведінку. Для України це означає необхідність формування нової конфліктологічної культури, що визнає медіацію не лише як технічну процедуру, а як дієвий правовий інститут.

Висновки. Узагальнюючи результати аналізу, можемо стверджувати, що інститут медіації постає як складна нормативно-соціальна конструкція, ефективність якої залежить від синергії трьох ключових вимірів: культурного коду, нормативного оформлення та індивідуалізованих очікувань сторін. Модель культурної ефективності (Ohbuchi, 1998) засвідчує, що легітимність та результативність медіації безпосередньо корелює з ціннісними уявленнями спільноти про допустимі моделі вирішення спору.

Для українського правового простору, де тривають процеси правової євроінтеграції, актуальним є не механічне копіювання іноземних зразків, а творення гібридної моделі, яка б поєднувала кращі практики західного правосуддя з урахуванням локальної ментальності. Доцільною видається інституціоналізація медіації в публічно-правових сферах із збереженням її принципів добровільності, конфіденційності та нейтральності. Крім того, особливу роль відіграє просвітницька функція медіації: необхідним є формування в суспільстві уявлення про медіацію не як «альтернативу» суду, а як рівноправний спосіб досягнення справедливості.

Таким чином, повноцінне впровадження інституту медіації в Україні можливе лише за умови узгодженості правової політики, культурної адаптації та інституційного зміцнення. Саме комплексний, міждисциплінарний підхід дозволяє перейти від декларативного закріплення медіації до її дієвого функціонування як складової правової культури сучасної України.

Список використаних джерел:

1. Спектор О. Особливості розвитку та застосування альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів в Україні. *Український часопис міжнародного права*. 2013. № 1. С. 135–140.
2. Ohbuchi, K., Fukushima, O., & Tedeschi, J. T. (1999). Cultural values in conflict management: Goal orientation, goal attainment, and tactical decision. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30(1), 51–71. URL: <https://doi.org/10.1177/0022022199030001003>
3. Wall, J. A., Jr., Stark, J. B., & Standifer, R. L. (2001). Mediation: A current review and theory development. *Journal of Conflict Resolution*, 45(3), 370–391. URL: <https://doi.org/10.1177/0022002701045003006>
4. Mahan, L. N., & Mahuna, J. M. (2017). *Bridging the Divide: Cross-Cultural Mediation. International Research and Review: Journal of Phi Beta Delta Honor Society for International Scholars*, 7(1), 28–43. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1170662.pdf>
5. Подковенко Т. О. Медіація як один з альтернативних способів вирішення спорів та її вплив на правову культуру суспільства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1, С. 11–16. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/apl/article/view/636/626>
6. Подковенко Т.О. Етико-правові засади медіації з урахуванням європейських стандартів. *Law in the postmodern epoch: general characteristics and manifestation particularities in separate law branches : Scientific monograph*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2023. 776 p. С. 453–478. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-284-5-19>.
7. Кармаза О. Медіація та переговори як альтернативні способи вирішення спорів. *Entrepreneurship, economy and law*. 2020. № 5. С. 13–18. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.5.02>
8. Сидоренко Н., Наумик А., Брагіна К. Особливості функціонування інститутів громадянського суспільства в контексті переходу України до впровадження концепту «сервісної держави». *Theoretical and practical aspects of modern scientific research*. 2023. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-24.11.2023.13>
9. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України*. 2011. № 11–12. С. 225–236.
10. Про медіацію, або як швидко вирішити конфлікт, не звертаючись до суду: збірник статей / за ред.: Г. Єрьоменко, О. Тронько. Київ, Український Центр Медіації при Києво-Могилянській Бізнес Школі, 2021. 124 с.
11. Проскурнякова І. М. Процесуальні особливості альтернативного вирішення публічно-правового спору в адміністративному судочинстві. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021. 300 с.
12. Про медіацію. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-IX#Text> (дата звернення: 02.07.2025).
13. Luchenko, Dmytro V., Kostina, Diana A., *Mediation in Administrative Law Proceeding: Comparative Legal Analysis of the Legislation of the Federal Republic of Germany and Ukraine. Теорія і практика правознавства*: електрон. наук. фах. вид. Нац. юрид. ун-ту ім. Ярослава Мудрого / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2023. № 2. С. 6–21.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 25.08.2025

Дата публікації: 26.09.2025

